

вспоминала со свойственным ей юмором: «Это очень интересный опыт, но слишком долгий». И только сожалела, что стала забывать греческий, латынь и даже польский, потому что начала мыслить по-русски. «Против ненависти» – так называлась одна из статей Барбары Скарги последних лет. Именно эту статью вместе с некрологом перепечатала «Gazeta Wyborcza» как дань памяти Философу и Гражданину, жизненным кредо которого стало «глубокое уважение к другому человеку» [см.: 3].

О том, что проблема существует и ее надо решать, свидетельствуют организованные научным сообществом, журналистами, общественными деятелями мероприятия: всеукраинские и региональные конференции: «Многоязычность и украинская идентичность: от конфронтации к единству» (июль 2015), «Агрессия в украинском обществе. Причины, последствия и профилактика» (ноябрь 2016), «Языковая агрессия и толерантность в педагогической коммуникации» (апрель 2017), состоявшиеся в Черкасском национальном университете имени Богдана Хмельницкого; круглый стол «Проблема «языка вражды» в украинских медиа» (сентябрь 2015), проведенный Национальным союзом журналистов Украины (НСЖУ) и независимым медиапрофсоюзом Украины (НМПУ) в рамках сотрудничества с женевским Офисом Верховного комиссара ООН по правам человека.

Таким образом, в современных условиях, когда эскалация жестокости, насилия, агрессии, этнической вражды стала суровой реальностью, востребованным остается художественное наследие, утверждающее непреложные законы гуманизма, в которых так нуждается современное общество.

Список использованной литературы и источников

- 1 Станев Э. Собрание сочинений. В 4-х т. Т. 2 / Э. Станев. – М. 1987.
- 2 Яновська Л. Настав час не нидіти // Урядовий кур'єр / Л. Яновська. – 2010. – 21 груд.
- 3 Skarga B. Przeciw nienawiści //Gazeta Wyborcza / B. Skarga. – 2009. – 18 września.

УДК 821.161.2

Т. М. Шарова, Ю. Г. Пінігіна

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ К. ГОРДІЄНКА

В статті представлені художественні особливості творчості К. Гордієнка. Отмечено, що його произведения сьогодні являються актуальними і потребують детального вивчення. На прикладі творчості К. Гордієнка можна прослідкувати історію українського народу ХХ століття, визначити головні переваги.

В історії української літератури вагоме місце належить К. Гордієнку, який свого часу залишив у спадок якісні художні твори, які сьогодні цікаві читачам. Творчість К. Гордієнка неодноразово досліджувалася критиками, зокрема аналіз творчості К. Гордієнка подавався такими критиками: В. Брюховецьким, Л. Теракопяном, Г. Гельфандбейном, Ю. Герасименком, Ю. Голобородьком, О. Зінченко, В. Сургановим, М. Логвиненко, В. Оскоцьким, М. Остриком, Л. Новиченком, однак повністю творча спадщина митця слова ще досліджена не була. Сказане засвідчує актуальність запропонованого дослідження.

Критики досліджували, що досвід письменника, буквально постійна напружена робота районного кореспондента допомогли Костеві Гордієнкові не тільки в накопиченні життєвих спостережень, але й у формуванні стилю, який переноситься в нарисові повісті письменника, стає, можна сказати, художнім стилем Гордієнка-прозаїка. “Формуючи особу, характер”, автор обмежувався соціальною характеристикою, а усе інше вважав “побічними відтінками” (наприклад, особисті взаємовідносини між чоловіком і жінкою) [1, с. 16].

З іншого боку, в існуючій літературі про Костя Гордієнка, поряд з повторенням загальноприйнятих положень, є чимало спірного, суперечливого, що, до речі, нерідко зумовлюється й суперечливими моментами самої творчої еволюції письменника, інтенсивною його працею над варіантами тих самих творів, перевиданнями їх в істотно зміненому вигляді. Отож, не випадкові і в поточній критиці переоцінки деяких фактів і тенденцій Гордієнкової творчості, як от у двох статтях Л. Коваленка про повість “Заробітчани”, написаних відповідно в 1950 і 1953 роках. Також оцінювали тенденції розквіту творів письменника, зокрема Г. Нудьга – “Буян”, Д. Гольдштейн – “Діти землі”, С. Журахович – “Дівчина під яблунею”, Є. Кирилюк – “Автомат”, Ів. Романченко “Повість про комуну”, А. Клочья “Дещо про деталі (“Сквар і син””, Л. Прицкер “Чужу ниву жала”, М. Чеховий, Г. Юрченко “Мудриголови”.

Критичні виступи про творчість письменника говорили про негативну оцінку літературознавців як в Україні, так і за кордоном. Варто звернути увагу на певні критичні виступи деяких дослідників, як І. Сенченко “Дискусійне зауваження”, С. Журахович “К. Гордієнко. Дівчина під яблунею”, В. Фургайло “Дві стихії”, Д. Копиця “Невтомний шукач” та ін. Тема села у творчості письменника знайшла відлуння у дослідженнях Л. Теракопьяна. “В тому й привабливість літератури про село – пише дослідник, – що вона винятково барвиста і опирається на все багатство нинішніх стильових тенденцій. У її активі – рішення психологічні, ліричні, романтичні, сказові (оповідні), іронічні, гротескні. Вона володіє підходами аналітичними й синтетичними, побутовими й філософськими. Й цьому – одне із джерел її сили і невинного оновлення” [13, с. 4].

Вірно зазначено нашою критикою: цінність Гордієнкового циклу про долю одного села визначається, насамперед, значущістю тих суспільних процесів, що в них осмислюються – класова боротьба українського селянства в єднанні з провідною революційною силою – робітничим класом, зміни й перетворення в людській свідомості, в побуті, господарюванні. Усю силу свого вміння зримо, яскраво малювати буденний людський побут, переплетіння родинних зв’язків і сільських традицій спрямовує Кость Гордієнко на викриття тих життєвих коренів, що від них беруть початки пагони героїчного [7].

Узагалі жанрова природа циклу романів Костя Гордієнка до кінця не розгадана, і трилогія “Буймир”, яка вважається найзначнішим досягненням письменника, виникла якоюсь мірою умовно. Подібно тому, як трилогією вважають цикл сільських романів М. Стельмаха “Велика рідня”, “Хліб і сіль”, “Кров людська – не водиця”, а також “Правда і кривда”. Насправді не всі ці твори взаємозв’язані, не всі мають спільних героїв, але сприймаються і розглядаються вони критикою і літературознавством, як трилогія (Ю. Лукін, Ю. Бурлай, В. Дончик). Подібний випадок у творчій практиці освоєння теми українського села простежуємо і у Костя Гордієнка [5, с. 98].

Однією з ознак невизрілості Гордієнкового письма було те, що “в ранніх творах оповідач хитався між різними зразками” [9, с. 84]. Суперечливість і незрілість художнього методу молодого Костя Гордієнка виявились, зокрема, в сатиричних його повістях “Автомат”, “Славгород” [6, с. 24]. Вишукані порівняння для автора збірника новел “Автомат” – норма (“сонце – паук сліпучий – обплутало золотим павутинням

землю, дихало полум'ям з драконової пащі”), але ще більше у нього неприхованих перегуків з Гоголем. До речі, в одному з інтерв'ю Кость Гордієнко зізнався, що найдужчі творчі вітри повіяли на нього з Диканьки, Дону й Уралу. Найбільшою мірою це стосується саме повістей “Автомат” і “Славгород”.

Романтичний стиль розцінювався тоді Костею Гордієнком як “антипролетарське світовідчуття”, що “затушкує дійсні соціальні взаємини” [3, с.11]. В стильовому відношенні перші твори письменника були примітні своїми відвертими перегуками з Гоголем. Несподівані риторичні звертання до читача з запальними запитаннями і гіперболізованими висновками (“Знаєте, як цвітуть коноплі? Тоді ви не знаєте села, раз ви не знаєте, як цвітуть коноплі”), піднесено-веселі рецепти на зразок того, як мусять ходити сільські парубки, згадки в тексті про часи Івана Івановича та Івана Никифоровича, – все це, безперечно, було знаком любові до Гоголя. А часті інверсії, речення-абзаци, епітети, не позбавлені претензії на омріяну багатозначну стислість (“волохата зневага”, “зморщений погляд”), свідчили, що пошук власного стилю триває [10, с. 99].

Свого часу критик М. Острик зазначав: “...Елементи дії в романах і повістях Костя Гордієнка займають другорядне місце. Основне в художній тканині творів письменника – це передача роздумів і розмов людей або в прямій мові, чи ж за допомогою так званих “внутрішніх” монологів, непрямих монологів і діалогів... Часто в творах Костя Гордієнка і сюжетні лінії розвиваються не в безпосередньо зображених діях, а через розмови і роздуми, в яких так чи інакше подаються відомості про те, що відбулося” [9, с. 105].

Зміст усієї багатогранної діяльності Костя Гордієнка – служіння інтересам народу. Як за життя, так і після смерті письменника не одне покоління читачів захоплювалось його талантом, вмінням майстерно відтворювати картини страждань людей праці, створювати образи нових людей, борців за вільне життя. Кость Гордієнко один з тих письменників, котрий міг вміло розповісти про тяжку долю дітей-наймитів, він наважився поставити обличчям до обличчя дитячу душу із злочинцями, убогістю, мерзотним продажем людського життя.

Ми знаємо письменників, які особливо піклуються про гострий сюжет. Інші вдаються до піднесених значень символу картин, образів, героїв. Треті надають перевагу психологічній мотивації настроїв, вчинків людини. Всі ці художні прийоми використовує і Кость Гордієнко. Однак в нього виразно помітне тяжіння і до свого, тільки характерного для нього [2, с. 361]. У цьому, до речі, і одна з причин того, що деякі з творів Костя Гордієнка позбавлені гострої і цікавої інтриги, не дуже легко читаються, і це теж відмічено М. Остриком [9, с.105].

Підстави для звинувачень у натуралізмі Кость Гордієнко давав хіба що найпершими оповіданнями, а не творами 30-х років, які можна, звичайно, критикувати за те, що в них сільськогосподарські знання автора виявлялися часом з надмірною детальністю. Для Костя Гордієнка не характерна строкатість уподобань і літературних інтересів, які можна спостерігати в інших авторів. Головним художнім ґрунтом, на якому він зріз як прозаїк були традиції реалістичної української і російської літератури, передусім традиції його великих земляків – М. Гоголя, І. Нечуя-Левицького, А. Тесленка, спорідненість з якими ясно відчувається уже в ранніх його творах [6, с. 19].

Визначаючи напрямок шукань Костя Гордієнка, варто відзначити те, що його перші оповідання з'явилися в слід за творами П. Панча “Там, де верби над ставком”, “Муха Макар”, а також схилився до О. Копиленка, І. Сенченка, О. Слісаренка, А. Головка, Ю. Яновського та ін. Природно, що молодий К. Гордієнко не міг одразу знайти себе, хоч виступив зі своїми творами дещо пізніше від цих письменників. Зрозумілі також його прорахунки, які він сам визнавав і навіть належним чином оцінював. Це були закономірні для пошуку – ідейно-тематичного і стилістичного –

кроки, молодий письменник робив їх по велінню власного серця і, разом з тим, по велінню самого тодішнього часу, по велінню законів загальнолітературного становлення.

Гартування газетою, націленість на проблеми дня, використання уроків класики, непримиренність до негативного в житті, бичування його сатирою, увага до паростків нового в молодій радянській дійсності – все це слід віднести до творчого активу прозаїка, все це треба було пройти, аби стати над невпевненістю і проблематичністю пошуку, все це, нарешті, критично використано в подальшій творчості, початку 30-х років, Костя Гордієнка. [6, с. 29 – 30]. Ознайомитись із творчістю К. Гордієнка можна за допомогою електронного засобу навчального призначення, який активно слід використовувати в освітньому процесі [14]. Студенти-філологи переглядаючи електронний засіб можуть суттєво покращити рівень знань та здобути нові компетентності [15, с. 75].

Романи й повісті Костя Гордієнка ввійшли в історію української радянської літератури, вони постійно перевидаються, до них уважна критика. Свого часу Кость Гордієнко писав: “Твір ніколи не “застаріє” – завжди буде хвилювати людську душу, коли він проникає в глибинні суспільні процеси. Коли він відтворює барвисті, своєрідні образи трудівників... Не ілюстративно, а в зіткненні з труднощами, пережитками, перешкодами. Коли твір вславлює духовні сили народу, поставлені історією, поставлені партією на величні звершення. Коли автор проникає в глибини життя, досліджує, а не ходить окраїнами [4, с. 47].

Оскільки такі орієнтири диктувалися життям, доводилося письменникові самокритично переглянути власну творчість. Пафосом самокритики пронизана вся книга Костя Гордієнка “Лінія пера”. Так, визнає він, спочатку творчого шляху “були міні “провали”, “бракувало тем” [3, с. 7]. Звичайно, різкість цих характеристик не у всьому є правильною, але те, що разом з творчим досвідом приходила до Костя Гордієнка упевненість не лише в собі, а й в оцінці соціальних явищ, не підлягало сумніву.

Кость Гордієнко з доброю заздрістю говорить про нове літературне поповнення, про літературне ударництво. Адже це люди, які своїми очима бачать напруженість соціалістичних буднів, борються з класовим ворогом. Не біда, що “малодосвідчений у літературі ударник не має сталого критичного погляду на ті чи інші літературні явища, не знаючи, в який бік спрямувати своє перо” [3, с. 35].

Однак, відгуки критики на твори Костя Гордієнка не були одностайними. Так, наприклад у рецензії “Зважаючи на вічність...” [8]. Л. Новиченко відмітив, що українське село в 1905 роках в зображенні Костя Гордієнка поки що не виходить за межі кола колізій і образів, відомих класичних творів. Л. Смілянський знайшов в романі типологічні збіги з І. Тобілевичем, М. Коцюбинським, Б. Грінченко. “До того ж в романі Гордієнко, – писав критик, – основне не в цих персонажах, відомих по класичній літературі, а в зовсім нових для художньої літератури героях, які є представниками нових настроїв на селі, справжніми борцями за його звільнення. Головне – це образи перших революціонерів на селі, що навчили селян боротися зі зброєю в руках за свободу і землю” [12, с. 413].

В. Романовський у дослідженні зазначає про те, що: “Знання життя, його проблем, людей села, як і точне використання слова допомагали Костеві Гордієнкові однієї теми, одного стилю створювати виразні, переконливі образи персонажів. Помітно зростав рівень художніх узагальнень митця, збагачувалася мовна майстерність, а вміння автора надавати своїм героям характерну для них лексику, багату на влучні звороти, образні вирази, інтонацію вигідно вирізняли неповторну свіжість гордієнківської прози з її глибоким соціальним змістом і високою естетичною чарівністю” [11].

Отже, творчість Костя Гордієнка в 30-ті рр. ХХ ст. була змістовним і цікавим вираженням поглядів письменника на історію українського села, значним внеском в осмислення великих соціально-економічних перемін дійсності і людини в умовах інтенсивного соціалістичного будівництва. Містка фраза, що вбирає в себе елементи звучущого і внутрішнього мовлення, портретні й авторські характеристики, зближеність голосів автора і персонажів – це основні риси стилю Костя Гордієнка. Стилю вельми самобутнього, такого, що вироблявся письменником у процесі художнього осягнення життя народу [10, с. 119].

Творчість Костянтина Гордієнка – досягнення радянської української літератури. Вона має вагомим значення і являє собою глибоке художнє проникнення в селянську тему. Зображення шляху українського села протягом майже цілого століття, є характерним прикладом того, як росла, мужніла радянська література у зображенні найскладніших життєвих процесів, у формуванні тієї ідейно-художньої позиції, яку ми називаємо великою правдою історії.

Список використаних джерел

- 1 Барабоха, А. Становление образа крестьянина-коллективиста в украинской советской прозе 20 – 30-х годов : автореферат диссертации / А. Барабоха. – К. : Коммунар, 1972. – С. 3 – 27.
- 2 Гордієнко, К. Дівчина під яблуною : [в кн.] : Кость Гордієнко : [твори : романи] / Гордієнко Кость. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1959. – 617 с.
- 3 Гордієнко, К. Кріпкий корінь / К. Гордієнко // Прапор. – 1977. – №12. – С. 83 – 85.
- 4 Гордієнко, К. Нивою життя / К. Гордієнко // Прапор. – 1973. – №3. – С. 95 – 98.
- 5 Дончик, В. Український радянський роман : [рух ідей і форм] / В. Дончик. – К. : Дніпро, 1987. – 429 с.
- 6 Дяченко, О. Слово про революцію / О. Дяченко. – К. : Дніпро, 1976. – 98 с.
- 7 Махненко, Ю. Панорама народного життя / Ю. Махненко // Сільські вісті. – 1973. – 22 лютого. – С. 14.
- 8 Наєнко, М. П'ятиліття українського роману : [літератуно-критичний нарис] / М. Наєнко. – К. : Радянський письменник, 1985. – 268 с.
- 9 Острик, М. Буймир – світ революційний / М. Острик // Радянська Україна. – 1973. – 7 лютого. – С. 3.
- 10 Панченко, В. Кость Гордієнко : [в кн.] : Письменники радянської України. – К. : Радянський письменник, 1981. – Вип. 10. – С. 3 – 25.
- 11 Панченко, В. Складники таланту / В. Панченко // Літературна Україна, 1978. – 21 листопада. – С. 2 – 3.
- 12 Романовський, В. Учитель добра і чуйності / В. Романовський // Ленінська зміна. – 1979. – 4 жовтня. – С. 8.
- 13 Сурганов, В. Человек на земле : [историко-литературный очерк] / В. Сурганов. – М. : Советский писатель, 1975. – 556 с.
- 14 Шаров, С.В. Методологічні аспекти комп'ютерної підтримки самостійної роботи студентів-філологів: навч.-метод. посіб. – [2-ге видання доп. і перероб.] / С.В. Шаров, Т.М. Шарова / [передмова проф. І.Л. Михайлина]. – Харків: Федорко, 2014. – 200 с.
- 15 Шарова, Т. Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів / Т. Шарова, С. Шаров, О. Бородихіна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія “Філологія”. – Вип. 29. – Т.1. – 2017. – С. 74–76.

УДК 821.161.2

Т. М. Шарова, А. В. Яковець

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДСЬКОГО ЩАСТЯ У ТВОРІ В. БОНДАРЯ «ЛИСТЯ ЛЕТИТЬ ПРОТИ ВІТРУ»

В научном исследовании представлены особенности творческого наследия Василия Бондаря. Сделан акцент на его романе «Листья летят против ветра». Отмечено, что писатель в основном обращался